
ČISTILIŠTE SVETOG PATRIKA U LOUGH DERGU

Gordana Galić Kakkonen, Split

UDK: 235.3 Patricius, sanctus
248.153.8 (417 Lough Derg)
Pregledni članak
Primljeno 9/2007.

Sažetak

U radu pod naslovom "Čistilište sv. Patrika u Lough Dergu" raspravlja se o legendarnim korijenima Čistilišta sv. Patrika, poznate hodočasničke destinacije u Irskoj pokrajini Donegalu. Koncept hodočašća bio je vrlo prisutan u srednjovjekovnoj, osobito ranosrednjovjekovnoj Irskoj, u razdoblju misionara, isposnika i osnivača samostana. Često se ideal hodočasništva povezivao upravo s Ircima. Irski koncept ujedinjuje, kao što je vidljivo iz života sv. Patrika, askezu i apostolsku misiju. Hodočasnička svetišta često su povezana s prirodnim pojavama pa je tako Čistilište sv. Patrika osnovano na temelju povezanosti sa spiljom. Prema legendi, na svom je putovanju sv. Patrik došao do Station Islanda u Lough Dergu i ondje, uz Božju pomoć, osnovao Čistilište na zemlji. Riječ je bila o jami/spilji koja je nosila to ime. U čitavom je kršćanskom svijetu to vjerojatno bila najneobičnija hodočasnička destinacija. U srednjem vijeku (od 12. stoljeća) Čistilište je privlačilo putnike, ozloglašene grešnike iz svih krajeva Europe, dok ga danas uglavnom posjećuju Irci i slabo je poznato izvan Irske. O tome kako je točno Lough Derg postao hodočasničkim mjestom, ne znamo mnogo. Sve do konca 12. stoljeća, kada doživljava nagli procvat, njegova nam je povijest gotovo potpuno nepoznata. Ono što je poznato, jest legenda koja govori o njegovu osnutku. No, zaključuje se na koncu, u dokumentima se ne spominje ništa što bi ukazivalo na stvaranje Spilje čija bi funkcija bila uvjeriti nevjernike da se obrate na kršćanstvo. Odnosno, ne postoje dokazi da je sv. Patrik ikada došao do Lough Derga na svojim putovanjima. Stvaranje Spilje opisali su poslije njegovi biografi. To se, dakle, kao i neki drugi detalji iz života sv. Patrika mora, još uvijek, smatrati legendom.

Ključne riječi: Sv. Patrik, Čistilište sv. Patrika, srednji vijek, hodočašće, irski koncept hodočašća.

1. UVOD

U razdoblju srednjeg vijeka Europa je obilovala hodočasničkim lokalitetima. Stoga, premda je, dakako, najvažniji cilj ondašnjeg hodočasnika bila Sveta zemlja i premda hodočasnički putovi u to vrijeme teže udaljenim mjestima, osim ove, najvažnije destinacije, diljem Europe vrlo živo djeluju svuda razasuta važna svetišta kojima se hodočastilo. Kako je Katolička crkva težila univerzalnosti, ohrabivala su se putovanja koja su vodila u druge zemlje, što je bilo olakšano činjenicom da je praktično u svakoj europskoj zemlji postojalo neko takvo značajno središte ili čak nekoliko njih.

Namjera je ovog rada istaknuti posebnost jednog takvog važnog lokaliteta koji se nalazi u Irskoj, zemlji poznatoj po brojnim arhaičnim i drevnim hodočasničkim mjestima, koji je u funkciji i danas. To je Čistilište sv. Patrika. Treba naglasiti kako su dva najpoznatija takva irska hodočasnička mjesta patricijanska, ono u Croagh Patricku, u okrugu Mayo, i Čistilište sv. Patrika, u okrugu Donegal, te kako ovo posljednje, o kojem će u radu biti riječ, još uvijek dobro funkcionira, iako je, otkad je Irska stekla samostalnost, postalo 'popularnije' hodočastiti u Croagh Patrick. Patricijanska su hodočašća preživjela razdoblje britanske okupacije i represije, a ako je suditi prema literaturi iz 19. stoljeća o Čistilištu sv. Patrika, čini se kako je to hodočasničko mjesto bilo u žarištu polemičkih sukoba između protestanata i katolika, odnosno Iraca i Engleza.¹

¹ Može se ovdje kao primjer navesti poznato djelo Thomasa Wrighta o Čistilištu sv. Patrika objavljeno 1844. godine, u čijem predgovoru autor navodi kako se stopa kriminala u Engleskoj bitno smanjila od vremena reformacije. Potom piše o tome kako je kršćanska vjera tijekom srednjeg vijeka bila iskvarena praznovjermem i legendama, a da je rimski katolicizam bio i nastavlja biti mješavina kršćanstva i poganstva. Isprva je, tvrdi autor, neuki i tek pokršteni puk tolerirao i prihvaćao praznovjerne elemente, ali je to jednako tako i ohrabralo politikantsko svećenstvo, što je pritiscima na koncu i postiglo da sve to bude prihvaćeno kao dogma. Kaže kako je svoju knjigu nazvao prema Čistilištu sv. Patrika, jer je upravo to najupečatljiviji primjer čistilišne legende koja je ostala aktivna do danas. Nadodaje još i kako je nesretna Irska možda u cijeloj ovoj priči najlošije prošla. Katoličanstvo je ondje stoljećima vjera koja zavodi i propagira, te možemo vidjeti kako katoličko svećenstvo ne preza ni od najprimitivnijih varanja kako bi narod držalo u pokornosti i neznanju. Thomas Wright, *Saint Patrick's Purgatory: An Essay on the Legends of Purgatory, Hell and Paradise Current During the Middle Ages*, London, John Russell Smith, 1844.

2. FENOMEN POKORNIČKIH HODOČAŠĆA I NJIHOVO ZNAČENJE

Svim je hodočasničkim mjestima zajedničko vjerovanje u čudo koje se jednom dogodilo na tom mjestu, događa se i događat će se i dalje. Na kraju svog putovanja hodočasnik biva izložen snažnom i svetom utjecaju. Istina je da se on poslije vraća u svoj svakodnevni život, ali je potpuno promijenjen i duhovno unaprijeđen. Hodočašće u praksi ne osigurava konačni spas, ali osigurava mnoge prilike za milost. Crkva je uključila hodočašća u sustav oslobađanja od grijeha i dopustila da se oprost udijeli i teškim grešnicima ako pohode neko udaljeno svetište.² Prema učenju o spasu duša, mrtvi trebaju proći čistilište, a živi se trebaju pokajati i izdržati pokoru. Boravak na otoku Station Island u Lough Dergu za hodočasnike nije samo simboličko čistilište nego zaista pravo na pokajanje tijekom zemaljskog života. Budući da je čistilište,³ za razliku od raja ili pakla, vremenito, odnosno za to je stanje ključna vremenska dimenzija koje nema kod konačnih stanja, oprost se obično trebao zaslužiti u nekom vremenskom razdoblju, a nepogode i teškoće koje su mogle zadesiti hodočasnika na putu, davale su dodatnu težinu pokorničkoj noti hodočašća.⁴

Ne postoji jednostavan odgovor na pitanje kako određeno mjesto postaje hodočasničkom destinacijom; nekima se doista ne može ući u trag, ali se zna, primjerice, da su bila povezana s povijesnim religijama⁵ s kojima su povezana i danas.⁶ Znamo

² Kao što je to bio slučaj s poznatim grešnicima kojima je pohod Čistilištu sv. Patrika bio oblik pokore.

³ Pišem Čistilište velikim početnim slovom kada je riječ o Čistilištu sv. Patrika, odnosno kada koristim skraćenicu za to mjesto, a kada je riječ o čistilištu kao trećemu mjestu (između raja i pakla) u topografiji drugog svijeta pišem ga malim početnim slovom.

⁴ Diana Webb, *Medieval European Pilgrimage, 700-1500*, New York, Palgrave, 2002.

⁵ O čuvenim hodočasničkim mjestima različitih svjetskih religija vidi: Coleman, Simon i Elsner, John, *Pilgrimage: Past and Present in the World Religions*, Cambridge Massachusetts, Harvard University Press, 1995.

⁶ "Hodočašće označava putovanje u svetište koje se poduzima s nekom vjerskom nakanom. Stari zavjet spominje hodočašća u svetišta Bethel i Dan, kao i hodočašća za blagdane Beskvasnih kruhova, Pedesetnice i Sjenica. Kršćani su hodočastili s nakanom štovanja značajnih mjesta u Isusovu životu, kao što su crkva Svetog groba u Jeruzalemu, područja vezanih uz svece, a osobito mučenike, poput grobova sv. Petra i Pavla u Rimu, te mjesta čuvenih po njihovim čudesima. U novije vrijeme učestala su hodočašća na mjesta gdje se ukazala Blažena Djevica Marija, kao što su Lurd u Francuskoj i Fatima

kako u ranim fazama religijskog razvoja prevladavaju prototipska svetišta.⁷ Kasnije, mjesta gdje su živjeli i umrli sveci i mučenici mogu postati hodočasnička svetišta, kao i mjesta gdje su doživljena viđenja i ukazanja ili neki oblik Božje prisutnosti i milosti.⁸ Arhaična hodočasnička mjesta, kao što je i Čistilište sv. Patrika u Lough Dergu, u svojim temeljima sadrže vidljive tragove ranijih religija, bilo da je riječ o folklornim vjerovanjima, liturgiji, simbolizmu, ili dr.; naime, prisutan je duboki osjećaj kontinuiteta u odnosu na prijašnju tradiciju. Poznato je da praksa hodočašćenja u određeno svetište preživljava i nakon razdoblja opadanja najjačeg interesa; gotovo je nemoguće i pomisliti kako bi davno utemeljena svetišta u potpunosti izgubila svoju funkciju i izumrla.⁹

U povezivanju svijeta živih i mrtvih sveci su bili vrlo važni zbog svoje posredničke uloge; oni sudjeluju napola u ovom, a napola u onom životu. Jedan od značajnih motiva polaznja hodočašća je i vjerovanje kako su sveci u posebnoj vezi sa Svemogućim i kako mogu pomoći ljudima. Područje djelovanja svetaca uvijek je ostajalo na neki način izdvojeno od područja nadnaravnih iskustava. Oni su bliski čovjeku zbog svoje proživljene, svakodnevne, zemaljske egzistencije i samim tim stvarni. Uz njih se vezuju osjetilni i tjelesni impulsi religioznosti u svakodnevici. Koliko se najdubljih emocija iskazivalo Kristu i Mariji, toliko se poštovanjem svetaca iskazivalo ono bogatstvo iskonskog i naivnog svakodnevnog života.¹⁰ Sveci

u Portugalu. U takvim prigodama hodočasnici ištu Božju pomoć, najčešće izlječenje od kakve bolesti, i pri tome vrlo često mole zagovor ovog ili onog sveca. Hodočasnici također čine djela pokore za počinjene grijeha i zahvaljuju na primljenoj milosti. Hodočasnici često u svetište donose zavjetne darove, npr. reprodukciju izliječnog dijela tijela ili pločicu na kojoj je upisana zahvala za izbjegnutu opasnost. Uobičajeno je darivanje svetišta novcem ili nečim drugim. U naše vrijeme Marijino svetište u Czenstochowi smatra se jednim od najbogatijih na svijetu. Hodočasnici osobito mnogo mole i čine djela pokore. Obično mole klečeći. Jedno od najučestalijih pokorničkih djela jest uspinjanje visokim stubištem na koljenima. Hodočasnici često sudjeluju u noćnom bdijenju u svetištu ili u njegovoj neposrednoj blizini. Primanje sakramenata, osobito sakramenata pomirenja i euharistije karakteristično je za hodočasnike koji su ostvarili cilj svojega putovanja". Monika K. Hellwig i Michael Glazier, *Suvremena katolička enciklopedija*, Split, Marjan tisak d.o.o., 1998., str. 348.

⁷ Victor Turner i Edith Turner, *Image and Pilgrimage in Christian Culture: Anthropological Perspectives*, Oxford, Basil Blackwell, 1978.

⁸ Isto.

⁹ Isto.

¹⁰ Isto, usp. Finucane, Ronald, C., *Miracles and Pilgrims: Popular Beliefs in Medieval England*, London, Melbourne i Toronto, J. M. Dent&Sons Ltd, 1977.

su *posebniji* od drugih pokojnika zbog svoje specifične pozicije i zasluga po kojima su bili u mogućnosti posredovati između živih i Boga.¹¹ No, kao i s njima, i s ostalim se pokojnicima ostvarivala interakcija; jedina je razlika bila ta što su sveci ipak imali veći stupanj moći. Ta se interakcija odvijala u smislu pomoći, upozorenja, kritike živima, a mrtvima molitvi za njih, postovima, zavjetima i hodočašćima koji su obuhvaćali domenu tzv. *obaveze sjećanja* i bili namijenjeni spasu njihove duše. Pokojnici su nastavljali živjeti u svijesti živih kroz liturgijske komemoracije, u snovima i vizijama, kao i putem tjelesnih ostataka, tj. poštovanjem i posjećivanjem grobova ili svetačkih ostataka.¹² Sveprisutni, bili su uvučeni u svaki segment života. Njihova je uloga bila vitalna u socijalnoj, ekonomskoj, političkoj i kulturnoj sferi.¹³ Pobožna putovanja i kasnije vojne ekspedicije u Svetu zemlju dopuštala su srednjovjekovnim ljudima da vide i dotaknu mjesta na kojima je živio Isus, a radoznalost je tijekom stoljeća mnoge dovela i do *legitimnih* ulazaka u onostrane predjele, poput onog u Lough Dergu.

¹¹ "For one category of the dead, those venerated as saints, prayers *for* changed to prayers *to*" Patrick J. Geary, *Living with the Dead in the Middle Ages*, Ithaca i London, Cornell University Press, 1996., str. 2.

¹² "Od 4. stoljeća potvrđuje se štovanje relikvija utemeljeno na vjerovanju kako ostaci tijela ili stvari koje su pripadale nekom svecu zadržavaju i nakon svečeve smrti čudesne moći koje dodirom ili naprosto boravkom u njihovoj blizini prenose svoju moć, odnosno čudesno djeluju na druge ljude. Relikvije su se čuvale u bočicama, kutijama, sanducima ili križevima. U 8. stoljeću se spremaju u posebno izrađene spremnike nalik na torbe, a u 9. stoljeću izrađuju se relikvijske figure. Kasnije dolazi do velike raznolikosti; nastaju čak i spremnici koji po svome obliku upućuju na ono što se u njima skriva ('relikvijari koji govore')". *Kronika kršćanstva*, Uwe Birnstein i skupina autora, uredila Nives Tomašević, s njemačkog izvornika prevela Bojana Zeljko-Lipovšćak, Zagreb, Mozaik knjiga, 1998., str. 161.

¹³ "Sveci se štiju na veličanstven način. Hodočašća na grobove apostola, mučenika i sljedbenika vrhunac su u životu kršćanskoga vjernika. Ostaci ('relikvije') svetaca (npr. njihove kosti, uporabni predmeti kojima su se služili u životu, stvari koje dolaze u doticaj s njihovim mrtvim tijelom, krhotine s Isusova križa) čuvaju se u skupocjenim ormarićima. Njihovo štovanje obećava ozdravljenje od bolesti ili pobjedu u kakvoj borbi. Presudni su religiozni motivi poput uzimanja pokore, dobivanja oprosta, potrebe za osobnim odnosom prema svecu, molbe za zagovor pred Bogom, zahvalnosti za dobivenu pomoć, nade u plaću vječnoga života". *Isto*, str. 157.

3. SPECIFIČNOST IRSKE HODOČASNIČKE TRADICIJE

Irski koncept hodočašća sadržava neke posebnosti. Koliko je hodočašće kao životna činjenica bilo prisutno u srednjovjekovnoj, osobito ranosrednjovjekovnoj Irskoj, u razdoblju misionara, isposnika i osnivača samostana (prije svega u 5., 6., i 7. stoljeću) govori podatak kako se često ideal hodočasništva povezivao upravo s Ircima. Smatralo se, primjerice, kako izraz *peregrinus* znači irski redovnik.¹⁴ Irski koncept ujedinjuje, kao što je vidljivo iz života sv. Patrika, askezu i apostolsku misiju. Život misionara život je lutajućeg propovjednika i redovnika, onog koji živi asketskim životom izvan svoje zajednice, tako da su hodočašća u sebi sadržavala puno više od samog putovanja prema nekom određenom cilju. Mogla su trajati nekoliko godina, čak i cijelog života. Slijedeći Isusov primjer i činjenicu kako je i on sam proveo djetinjstvo u izgnanstvu, hodočašće može biti i nametnuto, kao vrsta kazne ili pokore. Ono je, dakle, moglo biti svojevolumno ili prisilno. Svojevolumno su ga prakticirali uglavnom redovnici tražeći da ih se primi u samostane koji su bili daleko od njihovih matičnih područja, ili da, pokazujući prema ovome sklonost još od najranijih vremena, kao pustinjaci odu nekamo u osamu i izolaciju. Obje mogućnosti otkrivaju određenu dozu nemira koja ih potiče cijelo vrijeme na kretanje, na akciju, izvršavanje određenog zadatka.¹⁵ Priče o putovanjima na drugi svijet cvatu u 9. stoljeću, oslanjajući se na stariju tradiciju (iz 6. i 7. stoljeća). One do određene mjere prepričavaju iskustvo pustinjaka i isposnika koji su se vratili s oceana. Te su priče nazvane *immramama*,¹⁶ a sadrže izvornu ideju hodočašća koje ima kvalitetu lutalaštva i govori o redovnicima koji veslaju uokolo među otocima tražeći obećanu zemlju. Sama riječ *immrama* znači *veslanje uokolo*. Upravo u irskim *immramama* javlja se predodžba o redovniku koji živi na nekom stjenovitom otoku, negdje na pučini. Taj motiv postaje toposom irske hagiografske tradicije, tako da se *peregrinatio* pretvara u *navigatio pro Christo*, često opisan u literaturi u obliku svojevolumne pokore ili nametnute

¹⁴ Jan E. Rekdal, *The Irish Ideal of Pilgrimage as Reflected in the Tradition of Colum Cille (Columba)*, Proceedings of the Third Symposium of Societas Celtologica Nordica held in Oslo 1-2 November 1991., Uppsala, Acta Universitatis Upsaliensis, 1994.

¹⁵ *Isto*.

¹⁶ Jedna od najpoznatijih je i kod nas prevedena *Plovidba svetoga Brendana opata*.

kazne.¹⁷ Nametnuta kazna se poslije nerijetko razvija u svojevolumnu pokoru zbog pokajanja grešnika. Otići nekamo na pučinu, na kakav daleki osamljeni otok postaje visoko cijenjen oblik asketizma, osobito pokore. Redovnici u potrazi za pustinjaštvom odlaze na ocean, i to obično bez pomoći, kako bi bili sigurni da im samo Bog može pomoći. Na taj način oni iskazuju svoju predanost volji Božjoj, a čitav koncept očito je odgovarao asketskim nagnućima pokornika i pokajnika. Prema Charles-Edwardu *peregrinus* ne označava nužno misionara, ali način na koji se u irskoj tradiciji razvio *peregrinatio*, vodio je tome da su neki hodočasnici postali misionari.¹⁸ Najočitiija osobitost irskog koncepta hodočašća jest ta da uključuje element stalnog lutanja. Ljudi mogu osjetiti poziv od Boga da provedu život kao pobožni redovnici. Isto tako, mogu se ugledati na druge slušajući njihove propovijedi, što je također čin potaknut od Boga, a mogu se okrenuti Bogu u času teških kušnji, nevolja ili poteškoća. Hodočašće ili lutanje koje Bog ne nagrađuje, je ono kada netko napusti svoj dom, ali ne zbog duhovne probrazbe, nego zbog nastavljanja grešnog života. Sam fizički odlazak nije dovoljan, on mora biti popraćen duhovnom preobrazbom. U slučaju da redovnik ili svećenik nije u mogućnosti fizički otići od kuće zbog obaveza prema svom narodu i Crkvi, nego samo duhovno, on ima status hodočasnika u Božjim očima, jer je njegova sputanost moralno opravdana. Najidealnija je ipak situacija ona kada hodočasnik napušta i fizički i duhovno svoj dom i odlazi na *savršeno* hodočašće. Savršeno hodočašće uvijek je dobrovoljno. Nolan¹⁹ uvjerljivo pokazuje kako je irska hodočasnička tradicija bitno drugačija od ostalih u Europi. Naglašava kako je ranokršćanska tradicija povezivanja svetišta s određenim zemljopisnim pojavama ukorijenjena u irskoj tradiciji i naslijeđena još od pretkršćanskih vremena. Idealna lokacija svetišta je na mjestu udaljenom od normalnog, svjetovnog života. Osim toga, na kontinentu je bio običaj da svaka crkva posjeduje relikvije pa su onda hodočasnici posjećivali takva mjesta, a u Irskoj tradiciji se više cijeni hodočasnički put (samo putovanje)

¹⁷ Jan E. Rekdal, *The Irish Ideal of Pilgrimage as Reflected in the Tradition of Colum Cille (Columba)*, Proceedings of the Third Symposium of Societas Celtologica Nordica held in Oslo 1-2 November 1991., Uppsala, Acta Universitatis Upsaliensis, 1994.

¹⁸ *Isto*, usp. The Island of St Patrick: Church and Ruling Dynasties in Fingal and Meath, 400-1148, Ailbhe MacShamhráin, ed., Dublin, Four Court Press, 2004.

¹⁹ *Isto*.

koji vodi od jednog do drugog svetog mjesta, od kojih su mnoga poganskog podrijetla. U svjetovnom irskom zakonu izgnanstvo je bilo nametnuto kao kazna, pa se stoga često događalo da izgnanstvo postane hodočašće koje je ponekad i odlazak na more, tako da u irskoj tradiciji *peregrinatio* lako postaje *navigatio*.

4. ČISTILIŠTE SV. PATRIKA U LOUGH DERGU KAO OSOBITO HODOČASNIČKO MJESTO

Ritualna topografija Čistilišta sv. Patrika odlikuje se nekim općenitim značajkama koje ima svako hodočasničko mjesto, ali posjeduje i neke jedinstveno irske značajke. Hodočasnička su svetišta često povezana s prirodnim pojavama kao što su planine, spilje, doline, izvori rijeka, i sl. Čistilište sv. Patrika osnovano je na temelju povezanosti sa spiljom, topografskom pojavom povezanom u pretkršćanskoj mitologiji sa zagrobnim životom. Smješteno je na pustom i nepristupačnom mjestu. Veliki broj hodočasnika iz Europe koji su ga tijekom srednjeg vijeka posjećivali, držali su Irsku postajom na putu duše prema konačnoj točki dalekog zapada – u kršćanskim terminima govoreći kao ulaz u čistilište, a otočku spilju u Lough Dergu kao vrata u podzemni svijet.

Hodočasnička sezona u Lough Dergu traje od 1. lipnja do 15. kolovoza. Smatra se kako je, nakon službenog zatvaranja Čistilišta 1497. godine, dugo vremena sezona trajala od 1. svibnja, a potom biva skraćena u 19. stoljeću. Od 1992. godine moguće je boraviti na Station Islandu i samo jedan dan, i to izvan sezone: tijekom svibnja i druge polovine kolovoza, čak i tijekom rujna. Inače je trajanje hodočašća variralo tijekom povijesti; u Owenovo doba, kako se čini prema njegovom izvještaju, čak 15 dana.²⁰ Danas je hodočasnička praksa nešto drugačija nego prije; običaj je da hodočasnici ostaju tri dana na otoku, umjesto prijašnjih šest ili devet dana (rano 19. stoljeće).²¹ Ta trodnevna shema simbolizira

²⁰ *Tractatus de Purgatorio Sancti Patricii* (Traktat o Čistilištu sv. Patrika), Jacques-Paul Migne, *Patrologia Latina*, vol. 180, str. 971-1004.

²¹ Kaže se kako je razlog tome taj što je sv. Patrik upotrijebio trolist djeteline kako bi objasnio tajnu Presvetoga Trojstva: "(...) also symbolized by his use of the three-lobed shamrock leaf to symbolize the Trinity, in a sermon said to have been delivered on Croagh Patrick, site of the other major Patrician pilgrimage in Ireland" Victor Turner i Edith Turner, *Image and Pilgrimage in Christian Culture: Anthropological Perspectives*, Oxford, Basil Blackwell, 1978., str. 115.

razdoblje koje je Krist proveo u grobu prije Uskrsnuća, kada je, vjeruje se, *sišao nad pakao*. Hodočasnik u Lough Dergu oponaša raspetog Krista u *mrtvom razdoblju*, njegovom *silasku nad pakao* i *graničnom razdoblju* tijekom kojeg on prolazi trpljenje, kako bi treći dan uskrsnuo od mrtvih. Grob je simbol duhovnog preporoda. Veliki dio folklora u Lough Dergu povezan je s nastojanjem da se pokornika održi budnim. Govorilo se da je hodočasnik u opasnosti od prokletstva ako zaspi tijekom bdijenja i da zasigurno neće dobiti oprost grijeha.²² Bdijenje je naslijeđe keltske Crkve, prihvaćeni oblik pokore, a danas se još uvijek prakticira kao najvažnija, središnja pokornička vježba. U kombinaciji sa strogim postom i molitvom predstavlja istinsko trpljenje. Tragove ove prakse nalazimo i u tekstu *Tractatus de Purgatorio Sancti Patricii* (Traktat o Čistilištu sv. Patrika) iz kojeg možemo vidjeti kako je i u 12. stoljeću postojala jednaka praksa za hodočasnike, za one koji su željeli provesti noć u Spilji. Danas Spilje više nema, no pokora je jednako teška i izazovna, te se u tom smislu u Lough Dergu tradicija vrlo strogo održava. Za vrijeme boravka na Station Islandu hodočasnici su bos i održavaju vrlo rigorozan post, što je također dio tradicije; još se i danas jedu zobeni kolačići koje su, prema priči Petera iz Cornwalla, jeli redovnici u 12. stoljeću.²³ Čistilište sv. Patrika je u mnogim detaljima sačuvalo drevnu tradiciju i upravo je to najvažniji razlog njegove dugotrajnosti.

5. LEGENDA O OSNUTKU ČISTILIŠTA SV. PATRIKA

Prema predaji, na svom je putovanju sv. Patrik došao do Station Islanda²⁴ u Lough Dergu. Station Island jedan je od 46 otoka koji se nalaze na jezeru, a značajan je u povijesti Čistilišta sv. Patrika jer se na njemu nalazila jama/spilja koja je nosila to ime. U čitavom je kršćanskom svijetu to bila možda najneobičnija hodočasnička destinacija. U srednjem vijeku (od 12. stoljeća) Čistilište je privlačilo putnike, ozloglašene grešnike iz svih krajeva

²² Podvrgavanje različitim oblicima tjelesnog trpljenja i molitva još su uvijek dio pokore koju obavljaju hodočasnici u Lough Dergu.

²³ Joseph MacGuinness, *Saint Patrick's Purgatory Lough Derg*, Dublin, The Columba Press, 2000.

²⁴ O podrijetlu imena Station Islanda na službenim stranicama Lough Derga možemo pročitati da je izvedeno iz latinskog *statio*. <http://www.loughderg.org/Heritage/NameDerivation.asp>, 15. 1. 2006.

Europe, dok ga danas uglavnom posjećuju Irci i teško da je itko izvan Irske čuo za njega.²⁵ Na spomenutom se otoku nalazila spilja,²⁶ tradicionalno prvo čistilišno mjesto, koja je poslije postala boravištem keltskih svetaca, od kojih je jedan bio sv. Daveoc, poslije patron Lough Derga. Njega se povezuje s oba otoka, Saint's Islandom i Station Islandom. Naime, ova dva otoka značajna su kad se govori o povijesti Čistilišta i redovničkog života na ovom području općenito. Lako je moguće kako je sv. Patrik proveo određeno vrijeme u samoći u nekoj spilji, što je potom utjecalo na druge isposnike koji su onda slijedili njegov primjer i koristili spilju kao mjesto za pokorničke vježbe. Irsko kršćanstvo, kako je već rečeno, bilo je osobito po tome što je na poseban način kombiniralo tradicionalne religiozne prakse i kršćanski ritual. U Irskoj su između 6. i 9. stoljeća redovnici prakticirali puno stroži redovnički život, koji je za njih često značio udaljavanje od društva, odnosno osamljivanje i samoizopćenje, stoga se razvila stroga asketska tradicija izvan regularnih samostana. Pustinjaci su tražili udaljena i negostoljubiva mjesta kako bi ondje obavljali pokoru i molitvu. Prema tome, takvo je misteriozno i legendarno mjesto bilo vrlo vrijedno i keltska Crkva je uvidjela važnost njegova očuvanja. Irski kršćani, a osobito redovnici, imali su velikog utjecaja na širenje kršćanstva u druge, barbarske krajeve Europe.

O tome kako je točno Lough Derg postao hodočasničko mjesto, ne zna se mnogo. Sve do konca 12. stoljeća, kada doživljava nagli procvat, njegova je povijest gotovo potpuno nepoznata. Ono što je poznato, jest legenda koja je i danas vrlo živa i prisutna, a govori o stvaranju Spilje uz Božju pomoć. Iznesena je u djelu *Tractatus de Purgatorio Sancti Patricii* i povezuje sv. Patrika s čistilištem, jer

²⁵ Michael Haren i Yolande de Pontarcy, *The Medieval pilgrimage to St Patrick's purgatory; Lough Derg and the European Tradition*, Enniskillen, Clogher Historical Society, 1988.

²⁶ Naziv Spilja često se susreće u literaturi o Čistilištu sv. Patrika, a upotrebljava se kako bi se predočio izgled samog lokaliteta. Naime, to je bila, navodno, spilja ili nekakva jama. Kako je točno izgledala prvobitna Spilja i gdje se nalazila, nije poznato, jer su opisi različiti pa se znanstvenici slažu kako je tijekom vremena očito došlo do zamjene mjesta. Svakako, legenda govori o stvaranju Spilje koja je poslije nazvana Čistilištem sv. Patrika, u čast sv. Patriku i njegovim velikim zaslugama. O tome Zaleski kaže sljedeće: "Natives call the place the Purgatory of St Patrick, according to Giraldus, because Patrick obtained it through his prayers as a means to impress on the monds of unbelievers the reality of a future reckoning" Carol G. Zaleski, *St. Patrick's Purgatory: Motifs in a Medieval Otherworld Vision*, *Journal of the History of Ideas*, vol. 46 (1985), br. 4, str. 469-470.

je riječ o mjestu gdje se ljudi za zemaljskog života mogu očistiti od svojih grijeha.

Sv. Patrik je, prema legendi, nastojao obratiti pogane Irce na kršćanstvo propovijedajući im o rajskim radostima i paklenim mukama. Kako su oni bili vrlo divlji i neuljudeni, njegovo je propovijedanje bilo gotovo uzaludno. Jednom prilikom su izjavili kako nikada neće vjerovati u ono o čemu im govori dok jednome od njih ne bude omogućeno da se sam uvjeri u rečene stvari. Patrik je očajavao zbog njihova nerazumnog zahtjeva, te se molio Gospodinu da učini čudo pomoću kojeg bi mu povjerovali. Tada mu se Gospodin objavio i odveo ga na napušteno mjesto gdje mu je pokazao okruglu jamu (provaliju ili spilju), rekavši mu kako će svaki čovjek koji se uistinu pokaje i naoruža istinskom vjerom, moći ući unutra i ostati u toj jami (provaliji, spilji) jedan dan i jednu noć te se na taj način očistiti od svojih grijeha. Prema nekim izvorima sv. Patrik sam, uz Gospodinovo vodstvo, načini svojim štapom veliki krug te se na tom mjestu otvori jama (provalija, spilja), a on po Božjoj milosti razabra kako se radi o čistilištu.²⁷ Svetac je nad Čistilištem sagradio crkvu i zadužio augustinske redovnike da se brinu o njemu. Okružio je jamu (čistilišnu spilju) koja se nalazila na groblju pokraj crkve zidom i osigurao je vratima s lokotom u slučaju da netko bez dopuštenja pokuša ući unutra te je ključeve povjerio prioru. Svi oni koji su htjeli ući u Čistilište, morali su najprije ispuniti propisane uvjete: petnaestodnevni post i molitva, ispovijed i pričest. Ujedno bi se uvjerili u muke prokletih i blaženstvo spašenih te bi nakon tog iskustva svjedočili u svojoj zajednici o onome što su doživjeli.²⁸

Ipak, legenda nam ne pomaže puno u pokušaju da precizno lociramo kako je izgledala i gdje se nalazila Spilja, već ona govori o njezinoj funkciji. Kako bilo, stvarni korijeni nastanka Spilje nalaze se gotovo sasvim sigurno u praksi poznatoj u ranoj irskoj Crkvi, kada su pustinjaci i isposnici provodili dugo vrijeme u izolaciji u ćelijama ili spiljama moleći se i posteći, u svrhu pokore za određene grijeha ili zbog povlačenja od ovog svijeta i pripreme za drugi svijet. Osim redovnika to su često činili i svjetovnjaci u jednakoj namjeri. Ljudima srednjeg vijeka nije bilo važno ono što se mijenja, nego ono

²⁷ Stjepan Ivšić, *Čistilište sv. Patricija u hrvatskom glagoljskom tekstu 15. stoljeća*, *Starine JAZU* (1948), br. 41, str. 113-118; usp. Joseph McGuinness, *Patrick's Purgatory Lough Derg*, Dublin, The Columba Press, 2000.

²⁸ Stjepan Ivšić, *Čistilište sv. Patricija u hrvatskom glagoljskom tekstu 15. stoljeća*, *Starine JAZU* (1948), br. 41, str. 113-118.

što traje. Povezanost neba i zemlje značila je dohvatiti nebo nakon zemlje, ali i prije, ako je moguće, spustiti nebo na zemlju. Pustinjaci su najočitiji primjer bijega od svijeta. Povući se od svijeta u osamu, molitvu i kontemplaciju postaje ideal. Mnogi su se bogataši i moćnici pred kraj života povukli u samostan. Pustinjačke ćelije obično su bile smještene u blizini samostana, stoga nije neobično da se i u legendi o stvaranju Čistilišta spominje kako se jama/spilja nalazila na groblju, izvan crkve te ju je sv. Patrik okružio zidom i zatvorio lokotom.

Spilja²⁹ koju je stvorio Bog kako bi pomogao sv. Patriku u njegovom zahtjevnom zadatku nastavlja zbunjivati znanstvenike stoljećima. U brojnim mitovima koji govore o stvaranju, ponovnom rađanju ili inicijaciji spilja obično predstavlja arhetip maternice. Mnogi inicijacijski rituali počinju prolaskom kandidata kroz spilju. Eliade tvrdi kako je riječ o postupku nazvanom *regressus ad uterum*, odnosno njegovoj materijalizaciji. Osim toga, postoji i drugo moguće objašnjenje, a radi se o tragičnijem simbolizmu spilje; ona označava mračno, podsvjesno područje, opasni *ambis* zamagljenih granica. Temeljna je odlika spilje ta da ona predstavlja mjesto novog rođenja, inicijacije, novog života stvorenog kroz kušnju labirinta. To je mjesto uvijek skriveno i na određeni način sveto te kandidat ondje obično provede noć. Tijekom tog procesa staro umire, a novo se rađa pa se može usporediti i s krštenjem. Uostalom, dio svake inicijacije su tajna i povlačenje.³⁰

U latinskoj verziji *Života sv. Patrika* nalazi se priča koja povezuje sv. Patrika i otok, spilju i čudovište. No neobično je to što je mjesto radnje Tirensko more.³¹ Uz jezero je povezano mnoštvo

²⁹ Na simbolizam spilje osvrće se i Balint u svojem radu navodeći kako je, npr. antika spilji podarila status: Zeus je rođen u spilji na Kreti, Maja je začela i rodila Hermesa u spilji, Demetra odvodi svoju kćer iz Hada u spilju vjetrovite planine. Spilje su bile grobovi znamenitih osoba poput Sare i Jakova, u ranom kršćanstvu često imaju funkciju kapelice ili boravišta pustinjaka. U Merlinovoj tradiciji postaju mjesta kamo molilac može otići i pitati o svojoj budućnosti. Ana-Maria Balint, *The Visions of Georgius of Hungary and Larentius de Tar (14th and 15th century)*, MA Thesis in Medieval Studies, Budapest, Central European University, 1996.

³⁰ Jean Chevalier i Alain Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Zagreb, Nakladni zavod MH, 1987.

³¹ Ondje je, naime, sv. Patrik izveo jednom prilikom čudo, pripitomivši čudovište što je ustrašilo čitav kraj i učinivši da poteče voda iz izvora. Michael Haren i Yolande de Pontfarcy, *The Medieval pilgrimage to St Patrick's purgatory; Lough Derg and the European Tradition*, Enniskillen, Clougher Historical Society, 1988.

legendi još od poganskih vremena. Jedna od najpoznatijih govori o tome kako je Finn Mac Cumhaill ubio čudovište nastalo iz bedrene kosti stare vještice.³² Čudovište je pustošilo pokrajinu sve dok mu Finn nije zarinuo svoj mač u bedro. Krv mu je kao bujica potekla iz rane u jezero i obojila ga. Tako je ono dobilo svoje ime. Prije toga bilo je poznato pod imenom Lough Finn, tj. Bistro jezero.³³ Legenda u modernijoj verziji govori o čudovištu koje se zvalo *Caoranach*. Veliku crnu pticu *Corna*, koja je zapravo demon kojeg je sv. Patrik pretvorio u pticu, spominje godine 1411. i Antonio Mannini prilikom svojeg posjeta Čistilištu. Antonio Mannini posjetio je Spilju iste godine kada i Laurencius Ratholdi, koji kazuje kako na demonskom dijelu otoka osim ostalih zala boravi i strašan demon-ptica *Cornu* (Rogonja) u liku plamteće životinje koju su mnogi više puta opazili, a obično se oglašava kao zvuk roga kada želi proreći smrt nekog putnika.³⁴ Prema legendi, upravo je Antonio tvorac tog zapisa i onaj koji je vidio crnu pticu na čijim se krilima nalazilo samo po četiri-pet pera. Ptica je proricala propast putniku koji ulazi u Čistilište ako bi se oglasila (kljunom se glasala kao rogom). Ptica demon motiv je pretkršćanskih, čak predkeltskih vremena, kada je spilja (jama) na malom otoku u Lough Dergu bila poznato svetište gdje su se davala proročanstva, uspostavljala veza s podzemnim svijetom i možda obožavalo neko božanstvo nalik upravo ptici demonu *Cornu*.³⁵ O'Sulevan Beare vrlo autoritativno govori o Čistilištu i Lough Dergu u svojoj *Patritiana Decas* (Madrid, 1629.).³⁶ Povezuje Lough Derg s Croagh Patrickom, gdje se sv. Patrik borio s demonima u obliku zmija ili ptica. Neki su od ovih demona prognani na otok zvan

³² Thomas Wright, *Saint Patrick's Purgatory: An Essay on the Legends of Purgatory, Hell and Paradise Current During the Middle Ages*, London, John Russell Smith, 1844.

³³ John D. Seymour, *Irish Visions of the Other World: A Contribution to the Study of Medieval Visions*, London, Society for Promoting Christian Knowledge, 1930.

³⁴ "Jato ptica kao takvo ima tradicionalno proročko značenje. (...) I zato se čini da su ptice predstavljale nagovještaj smrti. (...) Ako razmislimo, međutim, da su u babilonskom zagroblju duše nosile 'haljinu od perja' i da se u drevnom Egiptu *ba* ili duša predočavala pticom, onda nije pak nevjerojatno pretpostaviti da ovdje možda djeluje neki arhetipski simbolizam". Carl G. Jung, *Tumačenje prirode i psihe*, Zagreb, Globus, Prosvjeta, 1989., str. 28.

³⁵ Hippolyte Delehaye, *Le Pelerinage de Laurent de Pasztho au Purgatoire de S. Patrice*, *Analecta Bollandiana* (1908.), br. 27, str. 35-60.

³⁶ On je imao pristup irskom rukopisu, otada nestalom. Shane Leslie, *Saint Patric's Purgatory; A Record from History and Literature*, London, Burns Oates i Washbourne Ltd., 1932.

Island of Swimmers. Oba se lokaliteta povezuju sa Spiljom. Island of Demons bio je jedan od otoka u Lough Dergu. Otok sv. Daveoca, vjerojatno Station Island, bio je drugi. Vrlo je vjerojatno u jednom trenutku Island of Demons postao Saint's Island. Keltska Crkva bila je nadahnuta keltskim pričama o putovanjima i vizijama te je činila sve kako bi dosegla drugi svijet, u čemu je znatnu ulogu odigralo i jezero na rubu Atlantika, prema starim poganskim legendama misteriozno progonjeno demonima. Kasnija kristijanizacija mita u korist sv. Patrika bila je u takvom kontekstu posve prirodan proces. Finn Mac Cumhaill uništio je zmiju čija je krv obojila jezero i tako mu promijenila ime.³⁷ U osuvremenjenom mitu sv. Patrik je taj koji je izbacio zmije iz Irske, a otisci njegovih stopala ostali su utisnuti u planini. Najstarije biografije sv. Patrika ne spominju Lough Derg. Ossianska i kršćanska legenda potom se pretaču jedna u drugu i Patrik postaje onaj koji je ubio čudovište preuzimajući Finnova herojstva. Na taj se način jednostavno prelazi od Ossiana do sveca.³⁸ Ovdje se Lough Derg jasno pojavljuje kao začetak najglasovitijeg od irskokršćanskih mitova. Tako su se Jocelyn iz Furnessa i Gerald iz Walesa, anglonormanski autori, poslužili legendom u književne svrhe. Čudovište koje simbolizira poganstvo ili samo zlo poznato je i u ranoj kršćanskoj literaturi. Tako Muirchú³⁹ u drugoj polovini 7. stoljeća u svom *Životu sv. Patrika* piše o metaforičkom ubojstvu zmaja, što je sastavni dio Patrikove misionarske zadaće. Muirchú piše, također, o tome kako je Patrik odlučio proslaviti svoj prvi Uskrs u Irskoj, na velikoj zaravni Brega gdje se nalazilo glavno središte poganstva. Upravo na tom mjestu on dokazuje svoju snagu. Patrikova borba s vodenim čudovištem povezana je s

³⁷ Michael Haren i Yolande de Pontfarcy, *The Medieval pilgrimage to St Patrick's purgatory; Lough Derg and the European Tradition*, Enniskillen, Clogeher Historical Society, 1988.

³⁸ Geary smatra kako se kristijanizacija odvija tako da prvo misionari, uništavajući poganske kultne objekte i zamjenjujući ih relikvijama svetaca, pokrštaivanjem pogana i uvodeći kršćanski ritual, počinju primjenjivati kršćanske oblike na populaciju koja je uglavnom ostala poganska. Potom, uvođenjem vjere i kršćanskog morala, svećenici pretpostavljaju da imaju utjecaj na unutarnju konverziju polupoganske Europe. U tako protumačenoj narodnoj religiji takozvani poganski elementi preživljavaju kao magija ili praznovjerje na marginama kršćanstva ili pod glazurom kršćanstva, kao što su, npr. popularni pretkršćanski festivali pretvoreni u svečeve proslave. Patrick J. Geary, *Living with the Dead in the Middle Ages*, Ithaca i London, Cornell University Press, 1996.

³⁹ David Howlett, Muirchú Moccu Maithéni's 'Vita Sancti Patricii' Life of Saint Patrick, Dublin, Four Courts Press, 2006.

njegovim povlačenjem u Croagh Patrick. U stilu starih pripovjedača nastavlja se priča o Patrikovim čudima: na svom putu u Cruachan on se zaustavio i nakon korizmenog posta ostvario svoje molbe, uključujući i one koje su mu davale moć izbavljenja duša iz pakla - sedam osoba svake subote do sudnjeg dana. Štoviše, svaki onaj koji bude pjevao himne Patriku bdijući i bude okajavao svoje grijehе u Irskoj, spasit će svoju dušu od pakla. Već ovdje naziremo začetke hodočašća u Čistilište sv. Patrika. Jednom začeta ideja polako se razvijala, isprva povezana s Cruachanom, a potom, konačno, s Lough Dergom. Čak se i danas vjeruje kako će onaj koji provede jednu noć na otoku, biti spašen. Spilja i uništenje zmija konačno povezuju legendu s Lough Dergom. Zmije trebaju biti protjerane iz Irske kao što su protjerane iz raja. Rukopis *Života sv. Patrika* koji se čuva u Oxfordu (Rawlinson B 512) sadrži zanimljiv odlomak koji govori o tome kako su Adamov raj i Irska slični. Adamov raj nalazi se na istoku kao što se Irska nalazi na zapadu. Slični su jer ni jedno od njih nema opasnih životinja (zmije su protjerane, kako iz raja, tako i iz Irske), osim vukova u Irskoj. Leslie⁴⁰ spominje kako je u njegovo doba bila poznata priča koju su pričali ribari o sv. Patriku, prema kojoj je prilikom prijelaza rijeke Derg on zabunom stao na lososova leđa umjesto na kamen te se oštro otrešao na ribu.

Zamjećuje se, kad je riječ o topografiji Čistilišta, kako se ono ponekad nalazilo u spilji u Lough Dergu, ponekad u planinama u Connaughtu. Različite lokacije Čistilišta i različiti opisi njegova izgleda potječu još od anglosaksonskih autora iz 12. stoljeća. H. iz Saltreyja i Marie de France govore o spilji (*fossa/une fosse*) koja je smještena u pustari te ni u kojem slučaju nije povezana s jezerom ili otokom. Jocelyn iz Furnessa u svom *Životu sv. Patrika* (1185./1186.) govori o planini u Connaughtu poznatoj pod imenom Cruachán Aigle. Zanimljivo je spomenuti kako se na ikonografiju Čistilišta nailazi čak u Italiji. Ona jednako tako odaje ambivalentnost u pogledu njegove lokacije. Freska koja potječe iz 1346. godine, a koja je otkrivena 1974. godine u koru samostana sv. Franje (Buorgo Nuovo-Todi) i zauzima čitav zid samostana, prikazuje figure duša koje su oslobođene iz Čistilišta.⁴¹ Oslikava prostranu spilju u kojoj se duše muče na različite načine, i to za sedam smrtnih grijehа, koji su navedeni. Jasno nam je kako je riječ o čistilištu jer duše izranjaju pročišćene iz spilje. Freska je

⁴⁰ Shane Leslie, *Saint Patrick's Purgatory; A Record from History and Literature*, London, Burns Oates i Washbourne Ltd., 1932.

⁴¹ Smatra se kako je njezin autor Iacopo di Mino del Pellicciaio.

najvjerojatnije nastala na temelju *Zlatne legende* koja opisuje ulaz u Čistilište, koje je smješteno u spilji na planini, a sv. Patrik jasno je prikazan na njoj kao osoba koja *upravlja* cijelim postupkom.⁴²

Jezero Lough Derg smješteno je u okrugu Donegal na sjeverozapadu Irske. Zauzima oko osam četvornih kilometara i okruženo je planinama koje ga odvajaju od ostatka svijeta. Nazivi lokaliteta u Irskoj često su izvor zabune; u mnogim se slučajevima isto ime pojavljuje dva, tri ili više puta za različite lokalitete koji su međusobno udaljeni. Tako i dandanas hodočasnike zbunjuje činjenica da postoje dva Lough Derga, jedan na rijeci Shannon, a drugi u Donegalu. Korijen ovog problema leži u angliziranju starih irskih imena. Irska imena koja imaju potpuno različit korijen na isti način se pretvaraju u engleski oblik. Tako se dugo vremena pretpostavljalo kako je Lough Derg ime izvedeno iz irskog Loch Dearg (Crveno jezero), prema legendi o ubojstvu čudovišta, ali u zadnje se vrijeme predlaže kako je ispravno tumačenje podrijetla tog imena od riječi Derc (ili Gercc), što znači jama ili spilja, a puno je smislenije ako ga povežemo s funkcijom samog lokaliteta.⁴³ Još je Seymour⁴⁴ upozoravao na problem razlikovanja između Lough Derga na rijeci Shannon i onoga u Donegalu, gdje se prije mogla vidjeti spilja ili jama za koju se vjerovalo kako je mjesto stvoreno od Boga i u koju čovjek može ući kao pokornik te se očistiti od svojih grijeha i svjedočiti patnjama prokletih i radostima blaženih.

6. ZAKLJUČAK

Je li sv. Patrik uistinu posjetio Lough Derg ili ne i nije tako važno pitanje, jer je za kasniji razvoj mjesta bilo dovoljno da se u to vjerovalo. U dokumentima se ne spominje ništa što bi ukazivalo na stvaranje Spilje čija bi funkcija bila uvjeriti nevjernike da se obrate na kršćanstvo. Upravo suprotno, ne postoje dokazi da je Patrik ikada na svojim putovanjima došao do Lough Derga. Stvaranje Spilje poslije su opisali biografi sv. Patrika. Danas se hodočasti na Station Island, maleni otok; ne više u spilju. No, kako su

⁴² Joseph MacGuinness, *Saint Patrick's Purgatory Lough Derg*, Dublin, The Columba Press, 2000.

⁴³ *Isto*.

⁴⁴ John D. Seymour, *Irish Visions of the Other World: A Contribution to the Study of Medieval Visions*, London, Society for Promoting Christian Knowledge, 1930.

istraživanja pokazala, najranija kršćanska zajednica redovničko-asketskog tipa prvobitno je bila osnovana i boravila je na Saint's Islandu, otoku koji se nalazi od oko tri kilometra sjeverozapadno od Station Islanda. Saint's Island je predajom povezan sa sv. Patrikom, iako bez stvarnih dokaza. Bieler⁴⁵ nakon pomnog pregleda relevantne srednjovjekovne literature zaključuje da je Čistilište prvobitno bilo smješteno na Saint's Islandu, a potom premješteno na manji otok negdje između kraja 12. stoljeća i 1230. godine.⁴⁶ Mišljenja o ovom predmetu su oprečna; moguće je da su se redovnici Lough Derga urotili kako bi osnovali Čistilište kao konkurenciju ili alternativu onome u Croagh Patricku iskoristivši stare legende koje su sv. Patrika povezivale s Lough Dergom. U razdoblju ranoga keltskog kršćanstva obilježenog isposništvom i pustinjaštvom moguće je da je, kao što je već rečeno, sv. Patrik, privučen oštrom ljepotom surovog i usamljenog mjesta, odlučio ostati neko vrijeme u Lough Dergu na duhovnoj vježbi, a mnogi su askete i redovnici poslije slijedili njegov primjer, pa je to područje zadobilo atribute svetosti i veliko poštovanje još u razdoblju ranog kršćanstva. Godine 1186. relikvije sv. Patrika bile su prenesene u Down,⁴⁷ iako *Život sv. Patrika* inzistira na tome da je Patrikov grob, kao i Mojsijev, nepoznat. Iste godine i Gerald iz Walesa piše o irskoj topografiji (*Topographie Hiberniae*), u kojoj svoje mjesto pronalazi i poglavlje o Čistilištu. U *Životu sv. Patrika* Jocelyn iz Furnessa smješta Čistilište sv. Patrika na Croagh Patrick. To, međutim, kao ni neki drugi detalji iz života sv. Patrika, nije dokazano, tako da se još uvijek mora smatrati legendom.⁴⁸

⁴⁵ Članak u *The Irish Ecclesiastical Record*, 1960.

⁴⁶ Victor Turner i Edith Turner, *Image and Pilgrimage in Christian Culture: Anthropological Perspectives*, Oxford, Basil Blackwell, 1978.

⁴⁷ Nakon tog događaja Down mijenja ime u Downpatrick.

⁴⁸ "(...) Isto tako, nisu dokazane ni legende prema kojima je Patrick povezan s mjestima hodočašća kao što su Croagh Patrick u Mayo, Lough Derg u Donegalu, te Saul u grofoviji Down, gdje se pretpostavlja da je pokopan. Širom Irske pripovijedaju se priče o tome kako je sv. Patrick usprkos druidskom običaju zapalio uskrсну vatru na brežuljku Slane, kako se poslužio žučkastom djetelinom da bi moćnom kralju protumačio misterij Presvetog Trojstva, te o tome kako je istjerao zmije iz Irske. Ove priče moramo, nažalost, uzeti kao izmišljotine pobožnog puka, nastale dugo vremena nakon njegove smrti. S druge strane, prilično je sigurno da je on u Armaghu, u blizini grada Eamhain Macha, glavne utvrde ulsterskih kraljeva, podigao biskupsku stolicu. Ono što je nepobitno jest da je upravo čovjek imenom Patrick pisao djela *Confessio* i

Literatura:

1. Balint, Ana-Maria, *The Visions of Georgius of Hungary and Larentius de Tar (14th and 15th century)*; MA Thesis in Medieval Studies, Budapest, Central European University, 1996.
2. Chevalier, Jean i Gheerbrant, Alain, *Rječnik simbola*; Dictionnaire des symboles, s francuskog izvornika preveli Ana Buljan, Danijel Bućan, Filip Vučak, Mihaela Vekarić i Nada Grujić, Zagreb, Nakladni zavod MH, 1987.
3. Coleman, Simon i Elsner, John, *Pilgrimage: Past and Present in the World Religions*, Cambridge Massachusetts, Harvard University Press, 1995.
4. Delehaye, Hippolyte, *Le Pelegrinage de Laurent de Pasztho au Purgatoire de S. Patrice*, Analecta Bollandiana (1908), br. 27, str. 35-60.
5. Finucane, Ronald, C., *Miracles and Pilgrims: Popular Beliefs in Medieval England*, London, Melbourne i Toronto, J. M. Dent&Sons Ltd, 1977.
6. Geary, Patrick J., *Living with the Dead in the Middle Ages*, Ithaca i London, Cornell University Press, 1996.
7. Glazier, Monica i Hellwig, Michael K. *Suvremena katolička enciklopedija*; The Modern Catholic Encyclopedia, s engleskog izvornika preveli Živan Filippi, Sanja Matešić, Tihomira Mršić i Miodrag Pavić, Split, Laus, 1998.
8. Haren, Michael i De Pontfarcy, Yolande *The Medieval pilgrimage to St Patrick's purgatory; Lough Derg and the European Tradition*, Enniskillen, Clougher Historical Society, 1988.
9. Howlett, David, *Muirchú Moccu Maithé ni's 'Vita Sancti Patricii' Life of Saint Patrick*, Dublin, Four Courts Press, 2006.
10. Ivšić, Stjepan, *Čistilište sv. Patricija u hrvatskom glagoljskom tekstu 15 stoljeća*, Starine JAZU (1948), br. 41, str. 113-118.
11. Jung, Carl G., *Tumačenje prirode i psihe*; Naturerklaerung und Psyche, s njemačkog izvornika preveo Ingeborg Schmidt, Zagreb, Globus, Prosvjeta (Zagreb: 'Ognjen Prica'), 1989.

Pismo, obavio golemi posao ucjepljujući kršćansku vjeru u Irsku. Stoga su Irci poslije Etiopije postali prva kršćanska nacija izvan starog Rimskog Carstva", Monika K. Hellwig i Michael Glazier, *Suvremena katolička enciklopedija*, Split, Marjan tisak d.o.o., 1998., str. 725-726.

12. *Kronika kršćanstva*, Uwe Birnstein i skupina autora, uredila Nives Tomašević, s njemačkog izvornika prevela Bojana Zeljko-Lipovšćak, Zagreb, Mozaik knjiga, 1998.
13. Leslie, Shane, *Saint Patric's Purgatory; A Record from History and Literature*, London, Burns Oates i Washbourne Ltd., 1932.
14. MacGuinness, Joseph, *Saint Patrick's Purgatory Lough Derg*, Dublin, The Columba Press, 2000.
15. Migne, Jacques-Paul, *Tractatus de Purgatorio Sancti Patricii*, Patrologia Latina, vol. 180, str. 971-1004.
16. *Plovidba svetoga Brendana opata; Navigatio sancti Brendani Abbatis*, s latinskog izvornika preveo i predgovor napisao Vinko Grubišić, Zagreb, Naklada E. Čić, 2004.
17. Rekdal, Jan E., *The Irish Ideal of Pilgrimage as Reflected in the Tradition of Colum Cille (Columba)*, Proceedings of the Third Symposium of Societas Celtologica Nordica held in Oslo 1-2 November 1991., Uppsala, Acta Universitatis Upsaliensis, 1994.
18. Seymour, St. John D., *Irish Visions of the Other World: A Contribution to the Study of Medieval Visions*, London, Society for Promoting Christian Knowledge, 1930.
19. *The Island of St Patrick: Church and Ruling Dynasties in Fingal and Meath, 400-1148*, Ailbhe MacShamhráin, ed., Dublin, Four Court Press, 2004.
20. Turner, Victor i Turner, Edith, *Image and Pilgrimage in Christian Culture: Anthropological Perspectives*, Oxford, Basil Blackwell, 1978.
21. Webb, Diana, *Medieval European Pilgrimage, 700-1500*, New York, Palgrave, 2002.
22. Wright, Thomas, *Saint Patrick's Purgatory: An Essay on the Legends of Purgatory, Hell and Paradise Current During the Middle Ages*, London, John Russell Smith, 1844.
23. Zaleski, Carol, G., *St. Patrick's Purgatory: Motifs in a Medieval Otherworld Vision*, Journal of the History of Ideas, vol. 46 (1985), br. 4, str. 467-485.
24. <http://www.loughderg.org/Heritage/NameDerivation.asp>, 15. 1.2006.

SAINT PATRICK'S PURGATORY IN LOUGH DERG

Summary

In the article entitled *Saint Patrick's Purgatory in Lough Derg* the author discusses the legendary origins of this famous pilgrimage site located in co. Donegal, Ireland. In the Middle Ages, especially in the early Middle Ages, pilgrimage was very appreciated and present concept in Ireland; that was the era of hermits, early monastery founders and askets. Often, the concept of ideal pilgrimage was connected to the Irish people. The Irish concept of pilgrimage unifies the apostolic mission and ascetism. Furthermore, the connection between pilgrimage sites and natural features has been discussed in this article. Therefore, St. Patrick's Purgatory was founded in relation with a cave.

According to a legend St. Patrick visited Lough Derg along his travellings and spent some time there. During that time he also founded, with God's help, a cave which represented a purgatory on earth. All that happened to allow him to convince pagan Irish disbelievers. This was probably the most peculiar pilgrimage destination on the face of the earth. In the Middle Ages, lots of sinners were visiting the place and entering the cave in order to purify their sins. Today, hardly anyone outside Ireland has heard of it. It is not known how this place actually became popular. Until the 12th century its history is almost unknown. We only know the legend about the creation of the purgatorial cave, described by later biographers of St. Patrick. Unfortunately, there is no evidence on this event in the documents. Therefore, St. Patrick's visit to Lough Derg has to be considered as a legend.

Key words: St. Patrick, St. Patrick's Purgatory, Middle Ages, Pilgrimage, Irish Pilgrimage Concept.